

УДК 351.811

Д.Г. ЩЕРБАТЮК, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Ключові слова: адміністративна відповідальність, правопорушення, підвідомчість справ, стягнення, безпека дорожнього руху

Останніми роками питання адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху привертають увагу не лише законодавця та органів, які застосовують відповідні норми, але й суспільства у цілому. Варто згадати лише Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» [1], який дозволив у спрощеному порядку притягати власників транспортних засобів до відповідальності за вчинення правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Питанням адміністративної відповідальності у різні часи присвячували свої праці А.Б. Агапов, Д.М. Бахрах, Є.С. Герасименко, І.П. Голосніченко, С.Т. Гончарук, Є.В. Додін, Л.В. Коваль, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.С. Літошенко, Д.М. Лук'янець, М.Я. Масленников, А.І. Миколенко, Л.Л. Попов, Е.М. Ренов, А.П. Шергін та багато інших дослідників. При цьому окремі автори розглядали особливості адміністративної відповідальності у порівнянні з іншими видами юридичної відповідальності, деякі – розкривали особливості відповідальності окремих суб'єктів чи у специфічних сферах правового регулювання. Поряд із тим, на нашу думку, питання щодо визначення особливостей адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, заслуговують більш глибокого аналізу.

У літературі, присвяченій питанням адміністративної відповідальності, згадуються особливості останньої щодо інших видів юридичної відповідальності, окремих суб'єктів чи в окремих сферах, проте не завжди прямо йдеться, що саме розуміється під «особливостями адміністративної відповідальності».

Так, О.С. Літошенко під «особливостями адміністративної відповідальності» розуміє ознаки, що дозволяють відмежувати останню від інших видів юридичної відповідальності. При цьому, при порівнянні адміністративної з різними видами юридичної відповідальності виділяються різні «особливості». Як вона зазначає: «Особливості різних видів юридичної відповідальності визначаються специфікою відповідних відносин, що врегульовані нормами окремих галузей права, і своєрідністю методів їхнього регулювання» [2, с.52].

Д.М. Бахрах, розглядаючи адміністративну відповідальність в окремих сферах, виділяє матеріальні та процесуальні її особливості.

Зокрема, для юридичних осіб матеріальні особливості полягають в особливій нормативно-правовій базі, відсутності провини в якості обов'язкової умови притягнення до відповідальності, особливій системі стягнень.

Із названими вище матеріально-правовими пов'язані й процесуальні особливості цієї категорії справ. Процесуальною основою для розгляду справи в таких випадках часто виступає не протокол, а матеріал, акт перевірки. Від імені організацій у провадженні беруть участь їх керівники або інші уповноважені особи; скарги організацій на постанови про накладення стягнень розглядають арбітражні суди. Для організацій встановлені інші терміни давності накладення, виконання стягнень, інші терміни здійснення процесуальних дій, інший порядок стягнення штрафів. До них застосовується такий захід процесуального примусу, як арешт банківських рахунків. [3, с.403–405].

Л.Л. Попов до особливостей адміністративної відповідальності юридичних осіб відносить суб'єкта, суб'єктивну сторону, систему стягнень, порядок накладення стягнень [4, с.41].

До особливостей адміністративної відповідальності неповнолітніх, на думку Д.М. Бахраха, варто віднести наступні ознаки: органи

юрисдикції, система стягнень, пом'якшення відповідальності, можливість притягнення до відповідальності батьків замість неповнолітніх, представництво інтересів неповнолітніх, місце розгляду справ [3, с.405–406].

На думку І.П. Голосніченка, особливостями адміністративної відповідальності у сфері незаконного обігу наркотиків, виступають система стягнень та порядок їх застосування [5]. А.Б. Агапов до особливостей адміністративної відповідальності на транспорті відносить систему стягнень та заходів забезпечення провадження [6, с.161–165]. Як зазначено у словнику, особливість – це характерна риса, ознака, властивість когось, чого-небудь; своєрідність, специфіка чого-небудь.

Таким чином видно, що під «особливостями адміністративної відповідальності» в адміністративно-правовій літературі розуміють, перш за все, специфічні ознаки відповідальності окремих суб'єктів чи у певних сферах тощо.

Враховуючи назву представленої праці, предметом аналізу виступають специфічні ознаки адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху у порівнянні із загальними ознаками адміністративної відповідальності.

Для виділення особливостей адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, візьмемо за основу тезу, викладену вище Д.М. Бахрахом, про те, що особливості адміністративної відповідальності поділяються на матеріальні та процесуальні. Спочатку зупинимось на матеріальних.

Характеристика адміністративної відповідальності неможлива без розкриття складу правопорушення. Говорячи про склад правопорушення, звернемо увагу на об'єктивну сторону правопорушення. Так, як відзначає А.Б. Агапов, особливості відповідальності на транспорті полягають у порушенні спеціальних правил, що діють на транспорті [6, с.161–162]. Такими, виходячи зі змісту протоколу про адміністративне правопорушення, затвердженого наказом МВС України № 77 [7], виступають «Правила дорожнього руху» [8].

По-друге, не узагальнюючи, розглянемо юридичну конструкцію частини 4 ст.122 Ко-

дексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП): «Порушення, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, що спричинили створення аварійної обстановки, а саме: примусили інших учасників дорожнього руху різко змінити швидкість, напрямок руху або вжити інших заходів щодо забезпечення особистої безпеки або безпеки інших громадян, що підтверджені фактичними даними, а саме: поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, свідків, показань технічних приладів та засобів фото- і відеоспостереження та іншими документами» [9].

Це єдиний приклад з Кодексу, де до складу правопорушення уведено перелік засобів доказування: «...підтверджені фактичними даними, а саме: поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, свідків, показань технічних приладів та засобів фото- і відеоспостереження та іншими документами» [9].

За загальним правилом доказування, закріпленим у ст.252 КУпАП: «Орган (посадова особа) оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю» [9].

З іншого боку, закріплення зазначених положень у тексті статті виключає можливість притягнення до відповідальності за дії, що не підтверджені поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, свідків, показань технічних приладів та засобів фото- і відеоспостереження та іншими документами у їх сукупності.

По-третє, суб'єктами правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху завжди виступають учасники дорожнього руху – перш за все, водії, а також пасажери, пішоходи, представники автотранспортних підприємств, та інші особи, що забезпечують безпеку дорожнього руху.

Іншим елементом адміністративної відповідальності, що поряд із складом правопорушення може представляти матеріально-правові особливості адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки до-

рожного руху, виступає система адміністративних стягнень, які можуть застосовуватись за вчинення аналізованих правопорушень.

Тут варто відзначити, що за вчинення правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху можуть застосовуватись практично всі види стягнень, зазначені у статті 24 КУпАП, за виключенням виправних робіт. Проте, у наведеній системі в якості специфічного виду адміністративного стягнення, що застосовується виключно внаслідок вчинення правопорушень, які посягають на безпеку дорожнього руху, варто виділити позбавлення права управління транспортними засобами.

Вбачається, що на цьому доцільно перейти до розкриття особливостей процесуально-правових.

По-перше, зупинимось на заходах адміністративного припинення. Так, ст.266 КУпАП передбачена можливість відсторонення осіб від керування транспортними засобами, та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» № 586-VI від 24.09.2008 р. [1] Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено статтями 265-1–265-3, які передбачають застосування до водіїв транспортних засобів таких заходів адміністративного припинення, як тимчасове вилучення посвідчення водія, тимчасове затримання транспортних засобів, тимчасове вилучення ліцензійної картки на транспортний засіб.

На відміну від інших засобів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, процедури реалізації заходів забезпечення провадження у справах про порушення правил дорожнього руху регламентовані підзаконними нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України. Такими виступають «Порядок тимчасового вилучення посвідчення водія і ліцензійної картки на транспортний засіб та їх повернення» [10], «Порядок тимчасового затримання та зберігання

транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках» [11], «Порядок направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду» [12].

По-друге, повноваженнями на притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху наділені місцеві суди та спеціально уповноважені державні органи виконавчої влади:

- Державна автомобільна інспекція Міністерства внутрішніх справ України,

- Військова інспекція безпеки дорожнього руху, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (справи про правопорушення, вчинені військовослужбовцями і військовозобов'язаними, призваними на збори),

- органи автомобільного транспорту та електротранспорту.

При цьому переважна більшість справ падає під юрисдикцію Державної автомобільної інспекції Міністерства внутрішніх справ України. Так, згідно з положеннями статті 222 КУпАП, від імені органів внутрішніх справ (міліції) розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення за вчинення правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху мають право:

- за адміністративні правопорушення, передбачені статтею 124-1, частинами другою і третьою статті 126, частиною третьою статті 127, частиною першою статті 127-1, статтями 128-129, статтею 132-1, частиною шостою статті 133-1 – начальник або заступник начальника відділення (відділу, управління, департаменту), командир або заступник командира окремого підрозділу Державтоінспекції Міністерства внутрішніх справ України, начальник відділу внутрішніх справ або особа, яка виконує його обов'язки;

- за адміністративні правопорушення, передбачені частинами першою, другою, четвертою і п'ятою статті 121, статтями 121-1, 121-2, частинами першою і другою статті 122, ча-

стинами першою і другою статті 123, статтею 125, частиною першою статті 126, частинами першою і другою статті 127, частинами третьою, восьмою і дев'ятою статті 133-1 КУпАП, – працівники Державтоінспекції Міністерства внутрішніх справ України, які мають спеціальні звання.

Поряд із цим, протоколи у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, які підвідомчі районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судам – частини третя та шоста статті 121, частини третя та четверта статті 122, статті 122-2, 122-4, 122-5, частини третя статті 123, стаття 124, частина четверта статті 127, частина друга статті 127-1, стаття 130, частина третя статті 133 – уповноважені складати працівники Державної автомобільної інспекції [7; 9].

Таким чином, поряд з існуванням спеціально уповноважених суб'єктів адміністративної юрисдикції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, варто зазначити, що більшість адміністративно-юрисдикційних повноважень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху належить Державній автомобільній інспекції МВС України.

Третьою процесуально-правовою особливістю адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху виступають положення ч.2 ст.276 КУпАП, згідно з якими справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 80, 81, 121-126, 127-1 – 129, частинами першою, другою, третьою і четвертою статті 130 і статтею 139 (коли правопорушення вчинено водієм), можуть також розглядатися за місцем обліку транспортних засобів або за місцем проживання порушників.

Четверта особливість пов'язана з виконанням постанов у справах про адміністративні правопорушення (у частині застосування такого стягнення як позбавлення спеціального права).

Так, згідно з положеннями КУпАП, позбавлення спеціального права може полягати у позбавленні права полювання, судноводіння та керування транспортними засобами. Відповідно до ч.2 ст.321, вилучене посвідчення

водія транспортного засобу повертається особі, яку було позбавлено права керування транспортними засобами, після успішного складання нею в Державній автомобільній інспекції іспитів для отримання права керування. Щодо інших різновидів позбавлення спеціального права такої особливості не встановлено.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє стверджувати про наявність матеріально-правових та процесуально-правових особливостей адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Матеріально-правові особливості представлені складом правопорушення та системою адміністративних стягнень.

Процесуально-правові – специфічними заходами адміністративного припинення з власною системою процедурно-правового регулювання їх реалізації, системою суб'єктів адміністративної юрисдикції на чолі з Державною автомобільною інспекцією МВС України, необхідністю повторного складання іспиту на право управління транспортними засобами (у разі позбавлення права керування транспортними засобами).

Загалом же, варто відзначити провідну роль Державної автомобільної інспекції МВС України в реалізації адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху на всіх стадіях провадження. А це вимагає дослідження її діяльності у зазначеному напрямі з позицій ефективності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху»: від 24.09.2008 р., № 586-VI // ВВР України. – 2009. – № 10–11. – Ст. 137.
2. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Літошенко О. С. Адміністративна ; Київськ. нац. екон. ун-т. – Київ, 2004. – 199 с.
3. Бахрах Д. Н. Административное право России : учебник для вузов / Бахрах Д. Н. – М. : НОРМА, 2002. – 627 с.

4. Попов Л. Л. Административная ответственность юридических лиц / Л. Л. Попов, Ю. Ю. Колесниченко // Административная ответственность / Ин-т государства и права РАН. Акад. правовой ун-т ; отв. ред.: И. Л. Бачило, Н. Ю. Хаманева. – М., 2001. – 150 с.

5. Адміністративна відповідальність (загальні положення та правопорушення у сфері обігу наркотиків) : навчальний посібник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора І. П. Голосніченка. – К. : КІВС, 2003. – 112 с.

6. Агапов А. Б. Административная ответственность : учебник / Агапов А. Б. – М. : Статут, 2000. – 251 с.

7. Інструкція з оформлення працівниками Державтоінспекції МВС матеріалів про адміністративні порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху / затв. наказом МВС України : від 26.02.2009 р., № 77 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 34. – Ст. 133.

8. Правила дорожнього руху / затв. Постановою Кабінету Міністрів України : від 10.10.2001 р., № 1306 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – Ст. 1852.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 р., № 8073-X // ВВР УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.

10. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок тимчасового вилучення посвідчення водія і ліцензійної картки на транспортний засіб та їх повернення» : від 17.12.2008 р., № 1086 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 98. – Ст. 3224.

11. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках» : від 17.12.2008 р., № 1102 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 98. – Ст. 3240.

12. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду» : від 17.12.2008 р., № 1103 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 98. – Ст. 3241.

Щербатюк Д. Г. Особливості адміністративної відповідальності в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху / Д. Г. Щербатюк // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 867–871 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11sdgvkp.pdf>

Проаналізовані теоретичні положення щодо виділення особливостей адміністративної відповідальності. Визначені й охарактеризовані особливості адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Запропоновано згрупувати останні у матеріально-правові та процесуально-правові.

Щербатюк Д.Г. Особенности административной ответственности в сфере обеспечения безопасности дорожного движения

Проанализированы теоретические положения о выделении особенностей административной ответственности. Определены и охарактеризованы особенности административной ответственности за совершение правонарушений в сфере обеспечения безопасности дорожного движения. Предложено сгруппировать последние в материально-правовые и процессуально-правовые.

Scherbatyuk D.G. Features Administrative Responsibility in the Field of Providing of Safety of Traveling Motion

The theoretical position of the selection of administrative responsibility examines. Identified and characterized the features of administrative responsibility for committing violations in the sphere of ensuring road safety. It is offered to group last in is material-legal and is procedural-legal.